

Tabu a gyermekirodalomban

Magyar Gyermekirodalmi Intézet, 2021. 184 o.

Hanák Adél

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

A Varga Emőke, Turcsányi Enikő és Pusztai Virág szerkesztésében megjelent tanulmánykötet a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Alkalmazott Pedagógiai Intézet Óvodapedagógus-képző Tanszéke által 2021. május 14–15-én szervezett *Tabu a gyermekirodalomban* című konferencia¹ előadásainak írott változatait tartalmazza. A tudományos konferencia online, interneten keresztül volt követhető. A kötetben a tizennégy előadásból tizenkettőnek az írott változata olvasható: öt irodalomtörténeti és -elméleti, négy pszichológiai és mesepedagógiai perspektívájú írás, valamint két esettanulmány.

2021 novemberében a budapesti Jókai Klub adott helyet a kötet bemutatójának, mely online is követhető volt. A bemutató, valamint a kötet kifejezetten pozitív fogadtatását több internetes portál írása is bizonyítja, például a KULTer weboldalának 2021-es KULT gyerek- és ifjúsági könyveinek TOP10-es 0. helyén való jelölés, amelyben a következőket olvashatjuk: „*Noha szakirodalmi munkáról van szó, mégis érdemes megemlíteni az elmúlt év fontos megjelenései között ezt a sok szempontból hiánypótló kötetet. (...) Sok fontos és elgondolkodtató kérdés merül fel a tanulmányokban, amelyek a szakemberek mellett a laikusok számára is hasznos, érdekes olvasmánnyá teszik a kötetet*” (Gesztelyi, 2022). A kötetről a Magyar Gyermekirodalmi Intézet weboldalán is tájékozódhatunk, továbbá az Ifjúsági és Gyermekirodalmi Centrum (IGYIC) kulturális rovatának cikkében, melyben Kovács Gergely öt előadást foglalt össze a tizennégyből (Kovács, 2021), a fennmaradt előadásokról pedig ugyanitt Csörgei Andrea, Ayhan Gökhan és Pataki Mónika Lilla tudósított (2021).

A könyv könnyen kézbevehető, illusztrációi sajátos világot teremtve jelennek meg minden tanulmány előtt, féloldalas kivitelezésben, tematikusan kapcsolódva az adott íráshoz. Külön kiemelném a könyv borítójának figyelemfelkeltő és hangulatteremtő vizuális megoldását.

¹ Tabu a gyermekirodalomban. Online konferencia. Szeged, Szegedi Tudományegyetem JGYPK API Óvodapedagógus-képző Tanszék, 2021. május 14–15. A konferencia anyaga az alábbi linkeken érhető el: <https://www.youtube.com/watch?v=fvBgOQNFfrc>, <https://www.youtube.com/watch?v=6XxVAaIUCjU>

A téma feldolgozottsága elméleti és gyakorlati szempontból bőséges, éppen ezért nehéz egy-egy részletet külön is kiemelni. Az első, a *Tabutémák a népdalokban és a tündérmesékben* című fejezet megalapozza a tabusított témák tárgyalását, mint például a születés, a megtermékenyülés, a szexuális felvilágosítás, a meztelenség, a halál stb. megjelenési formáinak bemutatását a tündérmesékben és a népdalokban. Elrepít bennünket egészen a tabu eredete és népmesékben való megjelenési formáinak kérdéseihez. *Bárdos József* érdekes, új ismereteket nyújtó példákon keresztül mutatja be a népköltészeti, nyelvi-képi formákat, amelyek napjaink gondolkodásában és nyelvhasználatában is előfordulnak. A következő tanulmány, *Galuska László Pál* és *Szinger Veronika* írása, a gyermekirodalomban jelen lévő haláltéma megjelenési formáinak különböző korszakaiba nyújt betekintést, példákon keresztül, továbbá a kortárs magyar gyermekirodalom felől értelmezi a halálélmény feldolgozásának problematikáját. A tanulmányban olvasható alábbi gondolatot külön is kiemelendőnek vélem: „A gyermeknek választ kell kapnia a kérdéseire, megnyugvást kell találnia a szorongásaira, meg kell ismernie az emberi lét határait, az életet és a halált is” (44. o.). *Lovász Andrea* tanulmánya (47–70. o.) a „testi ügyek” működésével összefüggő jelenségek és szavak gyermekkönyvekben való előfordulásának egyes példáira fókuszál. A közbeszédben előforduló gyermeknyelvi „csúnya” szavak (például kaki, kaka, pisi, puki stb.) és nem preferált formák alkotásokban történő idézettségeivel, nyelvi reprezentációival foglalkozik. Hogy vicces vagy megbotránkoztató-e némely irodalmi nyelvi megoldás, ez az írásból kiderül. A gyerekek szobatisztaságával kapcsolatban olyan könyveket említ a szerző, amelyek a szülőknek is segítséget nyújthatnak (például *Simkó Anna: Kakapara*, *Alona Frankel: Bilikönyv*, *Schneider Laine: Bori szobatiszta lesz* stb.). *Urbanik Tímea* a *Tabu és életigenlés Gimesi Dóra tündérmeséiben* című tanulmánya (71–84. o.) a Gimesi Dóra-féle városi tündérmesék sajátos és varázslatos világába, tudományos értelemben vett utazást kínál, bemutatva például a halál, az elszigeteltség, a válás, a magány vagy az öregség problémáit, amelyek a mai világban szintén tabusítottak, de a gyermek számára gyakran természetes módon kerülnek felszínre. A Gimesi-könyv feloldódásra ad lehetőséget. *Petres Csizmadia Gabriella* tanulmánya a *Pityke és Prém* című fantasy-meseregényt elemzi (85–100. o.). A magánéletbeli és a társadalmi válsághelyzetekről elsősorban a „családi krízisek, a szenvedélybetegségek, a betegség, halál, másság, különbözőségek, bántalmazások témaköreiből a másság prezentálására összpontosítva” szól (98. o.). *Wittmann Ildikó* tanulmánya többek között a tizenévesekkel folytatott társadalmi diszkurzus szemszögéből vizsgálja a magyar gyermekkönyvkiadást, továbbá görcső alá veszi, és több szempontból is elemzi a nagy port kavaró *Meseország mindenkié* című könyvet. Az elemzést szülőknek és pedagógusoknak is ajánlom, hiszen fontos témával kapcsolatban kaphatnak iránymutatást.

A mese, a mesélés és a gyerekek mesehallgatásának fontossága, továbbá a személyiségfejlődésükre gyakorolt hatásának kérdései *Szél Erzsébet* tanulmányában (111–120. o.) kiemelt szerepet kapnak. A szerző hangsúlyozza a mesehallgatási transz során megformálódó „különleges világ” által létrejövő állapot megélésének fontosságát, hiszen a meséléssel minden más beszédmódtól különböző élményszerzési és

tapasztalási lehetőség nyílik meg a hallgatóság előtt. *Bajzáth Mária* tanulmánya (121–134. o.) felhívja a figyelmet arra, hogy a gyerekek a 21. századi média adta lehetőségek révén gyakrabban találkozhatnak a halállal (például számítógépes játékok használata során), ám az így szerzett ismeretek nem a természetes halálról szólnak. A szerző példákat hoz a népi játékokkal való halálfogalom megalapozására (lásd például kukucsjáték, angyalosdi), és különböző, a *Népmesekincstár* mesegyűjteményeiben szereplő, halálfelfogást tükröző népmeséket mutat be. Bajzáth megfogalmazása szerint: „A jól kiválasztott, gyermekközpontú meseanyag képes úgy hatni, hogy miközben örömet okoz, élményt szerez, észrevétlenül átadja a tudást, fejleszti az értelmi, érzelmi, erkölcsi, szociális kompetenciákat” (131. o.). *Orlik Ilona* tanulmánya *A só* című népmesét dolgozza fel, középpontba állítva a tabu megjelenésének szöveghelyeit. Külön figyelmet szentel a Pompás Napok módszertanának, amely nemcsak népi kultúrán alapuló fejlesztő hatású foglalkozást jelent, hanem komplex, interaktív élményátadást is. A szerző szól továbbá a mese prevenció hatásáról, illetve meseterapeuták szakmunkáit ajánlja pedagógusoknak és szülőknek egyaránt. *Révész Renáta Liliána* tanulmánya (145–160. o.) a gyermek szemszögéből mutatja be a gyászfeldolgozás, a gyászfolyamat jellegzetességeit, feldolgozásának módszereit, lehetőségeit, továbbá bemutatja a gyermek temetésen való részvételével kapcsolatos különféle vélekedéseket is. A továbbiakban pedagógiai foglalkozásokról, relaxációs módszerekről, pedagógiai és pszichológiai szaksegítség-ről olvashatunk (három korosztályra, óvodásokra, kisiskolásokra és felsősökre, valamint gimnazistákra vonatkozóan). A kötet esettanulmányokat tartalmazó fejezete két tanulmányból áll, melyekben a SZTE JGYPK API Óvodapedagógus-képző Tanszékének hallgatói, a Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport (MűOK) tagjai mutatják be eredményeiket. Az első írásban *Csete Klára* és *Kopeczki Kinga* számol be arról, hogy a válaszadók szerint egy gyermekkönyvnek milyen kritériumoknak kell megfelelnie, és mi az, ami „nem való” egy gyerekkönyvbe. A továbbiakban *Domokos Eszter* és *Ludányi Noémi* a tabutémákat tartalmazó meserészletekkel kapcsolatban vizsgálja a különböző korosztályhoz tartozó felnőttek véleményét, összehasonlítva a pedagógusok és a pedagógusi hivatást nem gyakorló felnőttek álláspontjait is. Az eredmények izgalmasak és figyelemreméltók.

A *Tabu a gyermekirodalomban* című tanulmánykötet érdekes és tanulságos könyv, fontos kiemelni, hogy egyben hiánypótló is. Olyan mindennapi, a hétköznapjainkat meghatározó témakörökkel foglalkozik, amelyeknek a felnőttek és a gyerekek életében egyaránt szerepe van. Hallgatói szemmel nézve a tanulmánykötet azért jelent segítséget, mert bármikor fellapozható, és hiteles információkkal, tanácsokkal látja el az óvodapedagógusi pályára készülő jelölteket és a szülői feladatokra felkészülő fiatalokat. Dicséretes a kötet lábjegyzetének gazdagsága: a témákat a tanulmányok számos szak tanulmányt felhasználva mutatják be minden érdeklődő számára. Az írások óvodapedagógusoknak, tanítóknak, tanároknak, szülőknek, hallgatóknak és kutatóknak is ajánlhatók, szakmai segítséget nyújtanak, tanácsokkal, javaslatokkal, új ismeretekkel, foglalkozástervekkel látják el az olvasókat.

Irodalom

- Ayhan Gökhan és Pataki Mónika (2021): A mesében nem létezik tabu. *Mesecentrum – az IGYIC ifjúsági és gyerekirodalmi blogja*. <https://igyic.hu/tanari/a-meseben-nem-letezik-tabu.html> (2022.03.16.)
- Csörgei Andrea (2021): „A gyerekeknek azért nem érdemes beszélni a halálról, mert úgysem értik.” *Mesecentrum – az IGYIC ifjúsági és gyerekirodalmi blogja*. <https://igyic.hu/tanari/a-gyerekeknek-azert-nem-erdemes-beszelni-a-halalrol-mert-ugysem-ertik.html> (2022.03.16.)
- Gesztelyi Hermina (2022): 2021 KULT gyerek- és ifjúsági könyvei (TOP 10). Az év gyerek- és ifjúsági kötetei kicsiknek és nagyoknak. *Kulter.hu*. <https://www.kulter.hu/2022/01/2021-gyerek-es-ifjusagi-konyvei/> (2022.03.16.)
- Kovács Gergely (2021): „A halál azért tabu, mert a felnőtt sem igazán tud mit kezdeni vele”. *Mesecentrum – az IGYIC ifjúsági és gyerekirodalmi blogja*. <https://igyic.hu/tanari/a-halal-azert-tabu-mert-a-felnott-sem-igazan-tud-mit-kezdeni-vele.html> (2022.03.16.)
- Tabu a gyermekirodalomban – bemutatkozik a tanulmánykötet. *Magyar Gyermekirodalmi Intézet weboldala*. [Gyermekirodalom.hu](https://gyermekirodalom.hu/?p=12466). <https://gyermekirodalom.hu/?p=12466> (2022.03.16.)